

דף ח

'אישתיק רבי הושעיא, לא אמר כלום' – מפני צער שהיה לו, על שקראו לר' חייא רבו עיאי בלשון גנאי, ובבלי – ולא רצה לקרותו בשמו. 'אמר ליה' רבי הושעיא: 'בר קפרא, צריכין לדברי עיאי' שאתה מגנה, לפי שהוא יודע להשיב ולא אתה (רגמ"ה).
נראה שגרס כפי המובא בשטמ"ק (אות ד) שבתחילה שאל בר קפרא מה עיאי אומר בדבר זה. וע"ע בערוך לנר.

'אמר רבא: אמאי אוקימתא להא דתניא אין מביא, בזב בעל שלש ראיות, ליתנייה גבי חמשה מביאין...'. לשון 'אמאי' שבכאן אינו במובן 'מדוע' כבשאר מקומות, אלא במובן 'על מה' (כמשמעות 'במאי' – במה) – והרי זה משפט מכין לשאלה; במה העמדת הברייתא, בזב בעל שלש ראיות שהוא חייב קרבן, אם כן ישנה אותה גבי חמשה מביאים קרבן אחד על עבירות הרבה [ובשלמא לפי ההנחה הראשונה שהברייתות חלוקות אהדדי, יש לומר שתנא דמתניתין סובר כמאן דאמר מביא, אבל לפי מה שהעמדת עתה, קשה. רד"ל].

[ולשון מסכת כריתות משונה מעט משאר מסכתות, יש בה לעתים אריכות בסגנון המשא-ומתן מהסגנון הרגיל שבגמרא (ושמא הן תוספות מאוחרות, וכמו שמצינו כזאת במנחות ע' מנחות צב. 'לרבי יהודה' וברש"י. וע' יוסף דעת שם ה:). וכן יש בה צורות ולשוניות הקרובות ללשון ירושלמית. וכן לשון מעילה משונה (תוס' מעילה טז. ד"ה ורבי יהודה)].

'האשה שיש עליה ספק חמש לידות וספק חמש זיבות מביאה קרבן אחד ואוכלת בנבחים ואין השאר עליה חובה'. משמע, הא קרבן אחד חובה, ומכאן שחטאת העוף הבאה על הספק אינה רשות והתר גרידא אלא קרבן חובה הוא.

ואם תאמר אדרבה יש לך לדייק להפך, מכך שאין השאר עליה חובה – שם הטעם אחר, לפי שלא נאמר דין חטאת העוף על הספק אלא במקום שמחוסר הכשר וכמו שכתב רש"י שאף האחת בקושי התירו כו'. ואין כוונתו ז"ל שהוא איסור מדרבנן, שהרי למאן דאמר חולין בעזרה דאוריתא על כרחנו שנתחדש כאן דין גמור מן התורה (כמו שדרשו בגזיר כט.). אלא כוונת רש"י שלא קבלנו דין זה אלא במחוסר הכשר. וכן כתב הרמב"ם [בהלכות שגגות יא] (עפ"י חזון איש נגעים יג, ח).

ויסוד לדברים ע' בתוס' זבחים סח. סד"ה אימור. ואולם יש ראשונים שכתבו שהדרשה אינה אלא אסמכתא, והבאת חטאת העוף מדרבנן ולא מדאוריתא – עפ"י תוס' הר"ש משאנץ פסחים כח. ואין מן הנמנע לומר שזו גם כוונת רש"י [וסובר שאין בזה איסור חולין בעזרה דאוריתא כי אין למזבח אלא דמה], וכן הר"ש משנץ עצמו נקט (בטהרות ד, יג) כלשון רש"י.

ומלשון **'ואין השאר עליה חובה' –** וכן כתב הרמב"ם – יש מקום לדייק שהרשות בידה להביא קרבנות נוספים. ואולם מרש"י מבואר שאסור הדבר. וכן נקט המנחת-חינוך (קסח) כדבר פשוט, שאסורה להביא השאר. אך לשון הרמב"ם צריך עיון (עפ"י אבי עזרי (רביעאה) מחוסרי כפרה א, י. וכן העיר על לשון הרמב"ם בקרן אורה נזיר כט: ובהגהות חשק שלמה כאן כתב שמשום עולה נקט כן).

עוד בהסבר הדבר שבספקות אין השאר עליה חובה – ע' בשו"ת משיב דבר להנצי"ב ח"ה פט. וע"ע בכללות ענין קרבנות מחוסרי כיפורים, כמכשיר וכחובת גברא – חדושי מרן רי"ז הלוי ריש הל' מחוסרי כפרה; אור שמח שגגות יא, ב; זכר יצחק ל; בית ישי קכה; ברכת מרדכי ח"א ה.

'אמר רבן שמעון בן גמליאל: המעון הזה... נכנס לבית דין ולמד, האשה שיש עליה חמש לידות

ודאות, חמש זיבות ודאות – מביאה קרבן אחד... רש"י פרש שרשב"ג עקר דין תורה כהוראת שעה, משום עת לעשות לה' הפרו תורתך. והתוס' כתבו שמדין תורה די בקרבן אחד, ולא היתה כאן עקירת דין תורה.

והראב"ד פירש (בהל' מחוסרי כפרה א. ובפירושו לתורת כהנים – תוריע) שרשב"ג תיקן תקנה לדורות שתוכל לאכול בקדשים בקרבן אחד ולא תצטרך להביא קרבנות נוספים. ובאמת גם חכמים מודים לדבר מעיקר הדין אלא שנמנעו לגלות זאת כדי שיביאו קרבן על כל לידה ולידה, אבל אם הביאה קרבן ונתכוונה עבור כל הלידות – נפטרה לגמרי. ובא רשב"ג וגילה זאת משום הפקעת מחיר הקנים (כן בארו המפרשים שיטת הראב"ד. ע' בחדושי רא"ל ח"ב סא).

דברים נוספים בענין זה – ע' לנצי"ב בפירושו העמק דבר והרחב דבר פר' תוריע ובשו"ת משיב דבר ח"ה פט.

– כתבו פוסקים (שו"ת צמח צדק (הקדמון) כה; פרי חדש, מנהגי איסור והתר טו; והובא במגן-אברהם ריש הל' שבת) עפ"י משנתנו, שאם המוכרים מייקרים את מחיר הדגים – נכון לתקן בהוראת שעה שלא לקנות דגים לשבת עד שיוזל השער, כמו שתיקן כאן רשב"ג. (וע"ש באחרונים שאין שיעור לדבר. ובבית הלל (ז"ד ריח) כתב שהוקרו יותר משליש).

בערוך נזר תמה על כך, על פי מה שכתב שלדעת רוב הראשונים לא היתה כאן תקנה לבטל את עיקר הדין, ע"ש. וכבר העיר כיד"ב החתם-סופר (בהגהותיו לשו"ע או"ח רמב). ואולם כבר כתבו הפוסקים (הובא במשנ"ב רמב סק"ב) שאין בתקנה זו משום ביטול מצות עונג שבת, שהרי יכול לענגה בדברים אחרים.

אתנו רבנן, חמש לידות ודאי חמש זיבות ספק, או חמש לידות ודאי וחמש לידות ספק – מביאה שתי קינין, אחת על הודאי ואחת על הספק... תמהו המפרשים מדוע אין די בקרבן אחד על הודאי, והרי הוא עולה לה לכל הלידות להתירה בקדשים, ומה טעם להצריכה קרבן נוסף על הספק (ע' מנחת חינוך קסח,ה; בית מאיר; ערוך לנר; שפת אמת; חדושים ובאורים ב,ו).

וכתבו המפרשים להגיה בדברי הברייתא '... או חמש זיבות ודאי וחמש לידות ספק' (כ"כ השטמ"ק והב"ח ועוד. וכן היא ההגהה שעל הגליון באות ה, אלא שהסימון נעתק ממקומו בטעות; חזו"א; שו"ת משיב דבר ח"ה פט). ולפי זה מובן שצריכה להביא שני קרבנות להתירה בקדשים כי קרבן לידה אינו פוטר לזיבה, וכן להפך. (כמו שהביא בשטמ"ק בשם הרא"ש מהתורת-כהנים. וכ"כ הרש"ש ומנ"ח קסח,ו. וכן כתב בליקוטי הלכות. ואולם יש מפרשים באופן אחר הברייתא דתו"כ, ולשיטתם אין מקור לדין זה – ע' ר"ש שם; חדושים ובאורים ב,ו; שטמ"ק ב"ב קסו מתורא"ש. וע"ע באריכות במשך חכמה פר' מצורע יד, טו ד"ה ומה). אבל בלידת ודאי עם לידת ספק – אכן מביאה קרבן אחד בלבד. וכן הביאו המפרשים מדברי התוספתא, שקרבן לידה-ודאית פוטר ספק-לידה.

אלא שצריך עיון בדברי הרמב"ם שהעתיק להלכה כפי הברייתא שלפנינו, שמביאה קרבן על הודאי וקרבן נוסף על הספק (חדושי בית מאיר). ויש שכתב להגיה גם בדברי הרמב"ם (חזון איש לו,ד. ע"ש).

וכן משמע בליקוטי הלכות שנקט כן להלכה שקרבן ודאי פוטר את הספק. וכן משמע מפשטות לשונו של ר' יוחנן בן נורי של ספק – אם יש ודאי ביניהן תאמר על הודאי ותפטר – משמע שאינה מביאה כלל על הספק). ואולם הגר"ח הלוי (מונח בחדושי מרן רי"ז הלוי הל' מחוסרי כפרה א,ה) באר דברי הרמב"ם שדין חטאת העוף הבא על הספק אינו התר בעלמא להביא קרבן בספק כדי להתיר אכילת קדשים, אלא הוא דין חובת קרבן מסוימת שחייבה תורה להביא על הספק [ומקור הדבר נלמד מריבוי הכתוב והזב את זובו... כמובא בניזיר כט], והרי זה כעין קרבן 'אשם תלוי' אלא שאינו נאכל כמוהו, כי הקרבן עצמו הוא ספק ולא ודאי, אבל לענין החובה הרי זה כאשם תלוי – חובה ודאית להביא במקום הספק. וכיון שכן, הרי יש כאן שני

חייבים נפרדים, חיוב של לידה-ודאי וחיוב לידה-ספק, ולכך אין הקרבן הבא על לידה ודאית פוטר את הלידה המסופקת.

ועדיין הדבר טעון הסבר; גם בהנחה שנתרבה דין חובה מסוימת להביא קרבן על הספק, הלא כאשר היא מביאה קרבן על לידה ודאית והוא מועיל אף ללידות הרבה להתירה בקדשים, הרי ממילא הוכשרה גם מלידה זו שהיא ספק, ושוב אין שייך בה עוד חובה על קרבן הספק כלל, שהרי לפי הצד שהיתה זו לידה – עלה לה קרבנה על כל הלידות, אף ללידה זו (כן תמוז בחדושי ר' אריה לייב מאלין (ח"ב ס) ובספר אבי עזרי הל' מחו"כ א).

והגרא"ל (שם) כתב לחדש (וביסס זאת על פי הסוגיא להלן כו:), שחטאת העוף הבאה על הספק הוא קרבן מיוחד בעצם שמו, לא רק כלפי חובת האדם. וגם אם האמת היא שילדה, אין זה כשאר קרבנות חטאת יולדת אלא הוא קרבן חטאת מיוחד, הבא בתורת ספק. והואיל ושמו מיוחד, לכך אינה נפטרת בקרבן אחד בלידת ודאי ובלידת ספק.

[וזוהו ביאר גם את דברי הגר"ח בשיטת הרמב"ם שנקט שחכמים חולקים על ר' יוסי (לעיל ז: ע"ש) וסוברים ששתי נשים שילדו אחת מין חיוב ואחת מין פטור ואין ידוע מי, לא יביאו קרבן אחד ויתנו עליו, אלא כל אחת מביאה שתי חטאות-ספק שאינן נאכלות, והמפרשים תמזו בטעמו של דבר. אך לפי המתבאר אתי שפיר, לפי שלידת הספק אינה נפטרת בקרבן יולדת רגיל, אלא על כל אחת מהן חל חיוב כפרה של חטאת-הבאה-על-הספק].

יש להעיר שהחזו"א חולק על יסוד מחודש זה, ולכן נקט מסברה שקרבן לידת ודאי פוטר הספקות, והגיה בשל כך בלשון הרמב"ם, כנזכר. ואולם אעפ"כ סובר החזו"א (נגעים יג, ה-ט) שחטאת העוף הבאה על הספק הוא קרבן-ודאי, וחייבים עליו משום זרות ומחוסר בגדים [אלא שמ"מ חלוק מאשם-תלוי לענין נודע]. ע"ש.

וע"ע בענין זה באבי עזרי ריש הל' מחוסרי כפרה. ושם כתב לתמוה על סברת הגר"ח והגר"ז ('זהרבה נצטערת להבין דבריהם בזה ולא זכיתי להבינם'), הלא על הצד שלא ילדה אין זה קרבן כלל אלא חולין, כמבואר בניזיר כט ולהלן כו. ועל הצד שילדה לכאורה הריזה כשאר כל קרבן יולדת-ודאי, שהרי מבואר להלן כו שמדין תורה אם נודע לה אחר המליקה שילדה – גומר הזייתה, הרי שקרבן של ספק-לידה עולה ללידה ודאית, ואם כן מדוע קרבן לידה-ודאי לא יעלה לספק-לידה.

וע"ע בענינים אלו באריכות בספר ברכת מרדכי ח"א א; אמרי דב – כאן; משך חכמה פר' מצורע יד, טו; חדושים ובאורים ב, ז.

(ע"ב) רבי יוחנן בן נורי סובר חיישינן לפשיעה' – הלכך צריך שתאמר שמביאה על האחרונה, ואז תהא סבורה שלכך חייבוה לומר כן, כי שם לידה אחת היא ובאחרונה כיפרה על כולם, ולהבא כשתלד לא תפטור עצמה בלא קרבן, כי יודעת שכל לידה מחייבת קרבן (רגמ"ה). ואילו לא היתה מפרשת על האחרונה, הרי תהא סבורה כשם שעתה התיר הקרבן של לידה ראשונה את הלידות המאוחרות, כמו כן התיר את הלידות שיבואו לאחר זמן, ונמצאת אוכלת בקדשים ללא כפרה (עפ"י משך חכמה פר' מצורע יד, טו ד"ה ומה).

ועוד, על ידי שאומרת כן היא יודעת שלא נפטרה משאר קרבנות, כי משמע שאינה מביאה אלא להכשירה בקדשים, אבל חיוביה הקודמים עדיין עליה (עפ"י שטמ"ק, מהרא"ש. וע"ע חדושים ובאורים ב, ח).

פרק שני – 'ארבעה מחוסרי כפרה'

'... ואין האשה פורעת ופורמת ומותרת בתשמיש המטה...'. נתבאר בערכין ג.

'הביא פרידה אחת שחרית – אוכל בקדשים לערב' – אבל לא קודם לכן, אף על פי דקיימא לן שאין צריך הערב שמש לאחר הבאת כפרתו, חוששים שמא נתעכבה ההקדבה. אבל לערב אוכל, כי ודאי כבר הקריבוה הכהנים (עפ"י תוס' חגיגה כא; שיטה מקובצת).
וע' טעם נוסף בערוך-לנר וע"ע בשפת-אמת, חדושים-ובאורים ב,ט, יד כהן, רש"ש להלן ט.

'כי קתני מדעם דמישרי למיכל בקדשים, גר כי קא מייתי קרבן לאכשורי נפשיה למיעל בקהל'. נחלקו הדעות בשיטות תנא קמא ור' אליעזר בן יעקב; יש אומרים שאין מחלוקת בין התנאים לדינא אלא לפי שניהם אסור בקהל ובאכילת קדשים עד שיביא קרבנו. ויש אומרים שלתנא קמא מותר בקדשים ואסור בקהל. ויש אומרים שלראב"י מותר בקהל ואסור בקדשים.
ודעת הרמב"ם נראה שאין כאן איסור ממש לבוא בקהל אלא הקרבן מכשירו להיות מיוחס להחשב בקהל ישראל, ויתרון קדושה הוא ולא איסור (ע' בפירוט השיטות בשאלות ותשובות לסיכום).

ז"ר"א דקתני נזיר למישרי נפשיה, ניתני נמי נזיר טמא? – כי קא מייתי קרבן למיחל עליה נזירות בטוהרה הוא. משמע כאן שנוזיר שנטמא ונטהר ועדיין לא הביא קרבנותיו והרי הוא 'מחוסר כפרה' – מותר באכילת קדשים ובביאת מקדש, וכפרתו אינה נצרכת אלא להתחיל למנות נזירות טהרה [לפי דעת תנאים אחת, הסוברת שמתחיל למנות מעת הבאת הקרבן. ויש דעה שנוזירות טהרה חלה עליו כבר בשביעי. ויש דעה שמתחיל למנות ביום השמיני, אף קודם הבאת קרבנו – ולאותן דעות אין הקרבנות בגדר 'מכשירים' ו'מתירים', אלא חיוב כפרה על הטומאה, וסתימת סוגיתנו כדעת חכמים בנוזיר יח, שמתחיל למנות רק מעת הבאת הקרבן, ואפילו הביאו לאחר ימים רבים. וכן פסק הרמב"ם. עפ"י לקוטי הלכות להלן ט:].

וכן הדין נותן, שהרי טומאה שהנזיר מביא עליה כפרה – טומאת מת היא, והלא טמא מת אינו טעון כפרה ומיד כשנטהר מטומאתו הותר בקדשים, ואין סברה לומר שמשום שהוא נזיר מיגרע גרע. וכן כתבו במפורש התוס' בנוזיר (מה ד"ה ואי; נה: ד"ה אוכל). אלא שצריך עיון במשמעות לשון המפרש (רש"י) בנוזיר (מה ד"ה ה"ג) ורש"י בסוטה (טו ד"ה וכי) שמשמע שהוא אסור בקדשים עד הבאת כפרתו (עפ"י קהלות יעקב ג).

יצוין שכדברי רש"י והמפרש כן משמע מתורי"ד בנוזיר שם. וע"ע בלשון ר"י מגאש שבועות לו. וצ"ע. וע' גם בגרסאות השונות בגמרא להלן כו. ברבנו גרשום שם ובשאר מפרשים.
עוד בגדרי קרבנותיו של נזיר טמא – ע' בהרחבה בחדושי ר' אריה לייב ח"ב סא; בית ישי קלא, עמ' תנד.

'עולה ושלמים – יצא'. רש"י כתב: לאו דוקא הוא, שהרי די לו בעולה, אלא נקט כן משום 'מנחה ושלמים – לא יצא'. ובשפת אמת כתב לפרש שאם הביא פרידה אחת לעולת עוף עם בהמת שלמים – יצא [וכעין יולדת שמביאה פרידה אחת לחטאת עם כבש לעולה, שהרי זה בדומה לקן עופות, כמו שאמרו להלן].

ומדברי הרמב"ם (מעשה הקרבנות א,ו) נראה שפרש שאם הביא בהמת עולה ובהמת שלמים – יצא. ובשפת

אמת כתב שאינו יודע להלום דבריו, הלא בקרבן עולה די ומה מקום יש לתוספת שלמים. ובאבי עזרי (שם) פירש דבריו: אמנם די בעולה לבד לענין החיוב, אך כשהביא עולה ושלמים לגירותו, יש על השלמים שם 'שלמי גר', והביא דוגמא לכיוצא בזה.

דף ט

'גר בזמן הזה צריך שיפריש רובע לקינו'. יתכן הטעם שהצריכו כן דוקא בגר ולא ביולדת או בשאר חוטא (עתוס'), מפני שהגר מותר לבוא בקהל בלעדי הקרבן, ועל כן עלול להמנע מקיום חובתו כשיבנה המקדש, על כן הצריכוו להפריש כבר עתה.

'אמר רבי שמעון: כבר נמנה עליו רבן יוחנן בן זכאי ובטלה, מפני התקלה'. לפי מה דקיימא לן מקריבים אף על פי שאין בית, צריך לבאר מדוע לא הקריבו בימי ריב"ז – ואפשר מחמת גזרת המלכות שהחריבה הבית, שגזרה לא להקריב עוד במקום המקדש (הרד"ל).

א. על הקרבת קרבנות לאחר החורבן בסמוך לו – ע' בשאלת יעב"ץ ח"א פט; יוסף דעת סנהדרין יא ופסחים עד.
ב. מבואר שבכלל הלימוד מ'דורותיכם' למדנו גם באופן שמצד הדין אין מניעה להקריב, אלא שאין אפשרות במציאות – אין הגר טעון קרבן, ומותר לבוא בקהל מיד.

עוד כתבו ראשונים (רמב"ן ורשב"א ועוד, ביבמות מו: רבנו נתנאל בתוס' קדושין סב: וכ"ה בתשב"ץ ח"ב רצ), שיש ללמוד מ'לדורותיכם' שגם בית דין שאינם מומחים – כשרים לגרות, שהרי עתה אין לנו סמוכים ו'לדורותיכם' משמע לדורות עולם. וע"ע שו"ת משיב דבר ח"ה פה, ג; חדושי הגרנ"ט סנהדרין קצה.

'אלא אימא לעשות שוגג כמזיד'. רש"י פרש לענין קרבן. ואולם נראה שיש מפרשים שכאן חידשה תורה דין מלקות לשפחה בשוגג כמזיד. כן כתב הרמב"ם בפירושו למשנה (ריש שבת, כפי שפרש התו"ט את דבריו). ואולם להלכה (איסורי ביאה ספ"ג) חזר בו מדעתו זו, ופסק שאינה לוקה אלא מזידה. (יצוין שגם הרשב"ש (בתשובה ריג) נקט כדבר פשוט שהיא לוקה אף בשוגג. ואין כן דעת רש"י ותוס' להלן יא.).
התו"ט כתב להגיה בדברי הרמב"ם בפיה"מ. ואם באנו להגיה יתכן להגיה בדרך זו: הנה בתמורה יז. אמר ריב"ז שעשה הכתוב בתמורה שוגג כמזיד ואיכא למ"ד בגמרא שם שאפילו סבור מותר להמיר – לוקה. ויש שפרשו שם 'בשוגג' באופן אחר. וא"כ שמא היה כתוב ברמב"ם 'תמורה' והכוונה למשנה זו, וטעו הסופרים ונחלף 'תמורה' ב'חרופה' ואח"כ הוסיפו מלת 'שפחה'.

(ע"ב) 'נזיר שנטמא טומאות הרבה. מאן תנא, אמר רב חסדא: רבי יוסי בר' יהודה היא... דאי רבי, כיון דאמר רבי נזירות דטהרה עד שמיני לא חיילא עליה, אי דנטמא בשביעי וחזר ונטמא בשביעי כולה טומאה אריכתא היא'. פירוש, לדברי רבי הלא אינו 'נזיר טהור' עד יום השמיני, ואם כן אין כאן נזיר שנטמא טומאות הרבה, שלא נטמא כשהיה נזיר טהור אלא פעם אחת בלבד. אבל לר' יוסי בר' יהודה, יש כאן 'טומאות הרבה' לנזיר, שהרי נטמא שוב ביום השביעי כשכבר החל בנזירות טהרה (פשוט).

ואולם גם לר' יוסי בר"י אין צריך לימוד מיוחד על כך שמביא קרבן אחד [כשם שצריכים לימוד במצורע ובילדת וכו'], לפי שכשנטמא לא יצא לשעה הראויה להבאת קרבן, והרי זה כאילו התארכה טומאתו.